UDK 004.056
165
2–145.3
https://doi.org/10.31337/oz.81.4.2
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 25.1.2026.
Prihvaćeno: 22.7.2026.

Od providnosti do predikcije

Genealogija sigurnosti između teologije i algoritamske kontrole

Marija Gombar[*]

Sažetak

Rad genealoški analizira povijesno–diskursivne transformacije imaginarija sigurnosti, s naglaskom na pomak od teološke providnosti prema algoritamskoj predikciji. U radu su rekonstruirana četiri dominantna obrasca sigurnosne svijesti: teološki, suvereni, medijski i algoritamski. Tako su prikazani epistemološki obrati koji suvremenu digitalnu sigurnost temelje na anticipaciji, podatku i izračunu. Kroz teorijsku i bibliometrijsku analizu (2001.–2026.) problematizirana je sigurnost kao sredstvo znanja i moći te je otvoreno pitanje sigurnosti bez transcendencije.

Ključne riječi: *algoritamska kontrola; digitalna sigurnost; epistemološka poslušnost; imaginarij; predikcija; providnost; transcendencija*

Uvod

U suvremenim raspravama o sigurnosti sve je prisutnija tehnokratska redukcija pojma na funkcionalne, statističke i algoritamski mjerljive varijable. Time sigurnost prestaje biti egzistencijalna ili etička kategorija i postaje pragmatična operacija — nešto što je predmet provođenja, nadziranja i optimiziranja, a ne što je predmet promišljanja. Algoritmi oblikuju rizike, predikcije zamjenjuju prosudbu, a podatkovna arhitektura gubi svaku referenciju na transcendenciju, smisao ili zajednicu (Zuboff, 2023, 206; Lyon, 2018, 12). U takvom kontekstu javlja se potreba za dubinskom analizom imaginarija sigurnosti i ne samo kao političke strategije, nego kao povijesno–diskursivnoga polja u kojem se prelamaju teološki, epistemološki i tehnološki obrasci moći. U ovom radu pojam genealogije korišten je u foucaultovskom smislu, kao analiza povijesnih prijelaza i promjena u odnosima znanja i moći, a imaginarij označava dominantne predodžbe i značenja kroz koja neko društvo razumije sigurnost.

[*] Marija Gombar, mag. cin., potpukovnica, doktorandica, Mediji i komunikacije Sveučilište Sjever, Hrvatsko vojno učilište "Dr. Franjo Tuđman". Adresa: Sarajevska bb, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: https://orcid.org/0009–0000–8621–4007. E–adresa: *magombar@unin.hr*

Ovaj rad polazi od pretpostavke da je sigurnost uvijek bila više od tehničke funkcije: ona je u različitim epohama bila povezana s Bogom, zakonom, strahom i podatkom, ovisno o tom tko je određivao opasnost, a tko legitimitet zaštite (Agamben, 2005, 8; Castoriadis, 1987, 3; Foucault, 2007, 65). Cilj je stoga ponuditi prikaz promjena u imaginariju sigurnosti koji prati transformaciju od providnosti ka predikciji te od objavljene istine do algoritamske kontrole. Genealoškim pristupom želimo prikazati kako su se u četiri različite faze (teološka, suverena, medijska, algoritamska) mijenjali temelji sigurnosti, kao i epistemološke pretpostavke koje su omogućile današnju algoritamsku providnost (Dencik et al., 2019; Nancy i Smith, 2009, 41). U radu najprije izlažemo genealogijsku rekonstrukciju imaginarija sigurnosti kroz četiri povijesna okvira. Zatim razmatramo promjenu u načinu razumijevanja sigurnosti, a empirijski dio uključuje vizualnu i bibliometrijsku analizu diskursivnih pomaka. Na kraju razmatramo mogućnost ponovnoga razumijevanja sigurnosti, ne samo kao tehničkoga rješenja, nego i kao pitanja smisla, zajedništva i granica moći. U svijetu koji sve više odustaje od smisla u korist funkcionalnosti, pojam sigurnosti pretvara se u tehnički zadatak: zaštititi, izračunati, prevenirati. Transcendencija nestaje iz jednadžbe, a s njom i svaka ideja otkupljenja, etike ili smisla. Sigurnost više ne pripada Bogu ni Zakonu, nego strojevima koji pretpostavljaju, predviđaju i izračunavaju ljudsku opasnost (Gandy, 2021, 29; Zuboff, 2023, 209). Nema više traženja istine — algoritmi ne znaju za istinu, samo za vjerojatnost (Rouvroy et al., 2013, 170).

Teorijski okvir rada oslanja se na genealošku metodu Michela Foucaulta (2007), koncept imaginarija Corneliusa Castoriadisa (1987) i kritiku algoritamske moći Shoshane Zuboff (2023), ali ih dovodi u odnos s recentnim uvidima o transparentnosti bez razumijevanja (Amann et al., 2020), povjerenju bez kontakta (Ali et al., 2023) te sigurnosti bez zajednice (Abgrall et al., 2024). Jer, ako se sigurnost više ne osjeća, nego računa — tko je onda zapravo siguran?

Današnji diskurs sigurnosti sve više odustaje od transcendencije u korist funkcionalne operativnosti: sigurnost se više ne doživljava kao pitanje smisla, zajedništva ili otkupljenja, nego kao tehnički izazov predikcije, kontrole i eliminacije rizika. U takvom okruženju, etičke implikacije algoritamskih odluka zahtijevaju pažljivo promišljanje kako bi se izbjegla opasnost od diskreditacije kroz preuranjene ili pogrešne zaključke (Pimple, 2016).

Upravo ta tranzicija od smisla ka podatku, od objave ka algoritmu, zahtijeva genealoško raščlanjenje. Genealoška perspektiva tu je važna zato što pokazuje da suvremeni algoritamski režimi sigurnosti ne nastaju izvan povijesti, nego preoblikuju starije obrasce autoriteta, poslušnosti i legitimiranja zaštite. Ovaj rad polazi od pretpostavke da je imaginarij sigurnosti duboko povijesno strukturiran i da se današnje algoritamske vizije sigurnosti ne mogu razumjeti bez njihova ukorijenjenja u teološko–političkim predodžbama providnosti, zakona i moći.

Temeljna hipoteza rada glasi da se suvremeno razumijevanje sigurnosti oblikuje kroz dugoročan pomak od transcendencije, zakona i političkoga autoriteta prema predikciji, podatcima i upravljanju rizikom. Taj se pomak u radu ne prikazuje kao strogo linearan povijesni slijed, nego kao promjena dominantnih

imaginarija i epistemoloških naglasaka koji se mogu preklapati i koegzistirati. Sekundarna je hipoteza da algoritamski sustavi sigurnosti, osim tehničke funkcije, mogu reproducirati obrasce epistemološke poslušnosti u digitalnom okruženju (Gombar, 2025, 57).

1. Povijesni imaginariji sigurnosti: Od providnosti do predikcije

U suvremenom diskursu sigurnosti dominira tehnokratsko poimanje rizika koje ignorira njezinu povijesno–transcendentalnu dimenziju. No, sigurnost nije uvijek bila stvar operativne kontrole, nego pitanje spasenja, zakona, autoriteta ili istine. Genealoški pristup omogućuje rekonstrukciju imaginarija sigurnosti kao povijesno–diskursivnoga polja u kojem se presijecaju teološki simboli, političke institucije i tehnološki režimi moći (Agamben, 2005, 21; Anderson, 2020, 283; Baudrillard, 1994, 6; Castoriadis, 1987, 8; Foucault, 2007, 6). U različitim epohama sigurnost je bila povezana s Bogom, državom, medijima ili algoritmima — ovisno o tom tko je konstruirao opasnost, a tko legitimitet zaštite (Bigo, 2002, 64; Lyon, 2001, 2; Poster, 2006, 4; Zuboff, 2023, 204). Te četiri faze ne treba razumjeti kao strogo odvojena povijesna razdoblja. Riječ je o dominantnim obrascima razumijevanja sigurnosti koji se kroz povijest mogu preklapati i istodobno koegzistirati.

1.1. Prva faza: teološki imaginarij sigurnosti — svevideće oko i spasenje

U teološkom imaginariju sigurnosti, osobito u predmodernim kršćanskim horizontima značenja, sigurnost se je dominantno razumijevala kao pitanje spasenja duše i usklađenosti s božanskim poretkom. Transcendencija je osiguravala okvir u kojem je opasnost primarno proizlazila iz grijeha, a zaštita iz božanskoga poretka. U tom okviru sigurnost se nije iscrpljivala obranom granica ili upravljanjem izvanjskim prijetnjama, nego se je prije svega legitimirala pripravnošću za Sudnji dan, duhovnom pročišćenošću i poslušnošću Bogu. U tom imaginariju opasnost dolazi iznutra — od padova, iskušenja i zla — a ne izvana. Rješenje nije upravljanje, nego iskupljenje. Takva sigurnost ovisila je o objavljenoj istini i hijerarhiji svetoga znanja, u kojem vjernik ne "zna" što je sigurnost, nego joj se podvrgava. Castoriadis (1987) upozorava da su imaginariji temeljni oblici kolektivnoga značenja koji se ne dokazuju, nego legitimiraju vjerovanjem. Foucault (2007) vidi takve režime istine kao preduvjete svakoga poretka znanja i moći, a Nancy i Smith (2009) pokazuju kako je kršćanska ideja providnosti — kao "zatvorenoga" svijeta istine — kasnije sekularizirana u racionalne sustave kontrole. U teološkoj sigurnosti nije čovjek taj koji upravlja opasnošću, nego božanska volja koja razlučuje pravedne od grešnika.

Upravo taj imaginarij omogućava stabilnost u nesigurnosti: sigurnost je u Bogu, ne u znanju, ne u predikciji, ne u podatcima. "Svevideće oko" simbolizira epistemološku figuru totalnoga uvida — ali bez tehničke prozirnosti. Za razliku od današnjega *dashboard*, svevideće oko providnosti ne otkriva podatke, nego sudi. Tu nije važna transparentnost, nego milost.

1.2. Druga faza: suvereni model sigurnosti

Suvereni model sigurnosti nastaje u kontekstu formiranja moderne države kao vrhovnoga autoriteta nad životom i smrću. Sigurnost se više ne jamči odozgo, božanskom providnošću, nego iz političkoga centra — države koja kroz zakon, granice i monopol nad silom definira što je opasnost, a što zaštita (Gross, 1973, 23; Giddens, 2023, 479; Hall, 2005, 72). U tom smislu sigurnost postaje funkcija suvereniteta: država odlučuje tko je neprijatelj, određuje izvanredno stanje i uspostavlja red kroz legalizirano nasilje (Agamben, 2005, 29; Foucault, 2007, 12). Zakon ne štiti samo poredak — on proizvodi i same uvjete prijetnje, kategorizirajući subjekte, identitete i granice zajednice. Imaginarij sigurnosti u toj fazi oblikuje se oko figure suverena, državne granice i neprijatelja: sigurnost više nije spasenje, nego obrana. Medijski narativi i ideološki aparati države dodatno učvršćuju tu sliku, mobilizirajući javnost protiv onih koji se konstruiraju kao "drugi" — unutarnji ili vanjski neprijatelj čija devijacija opravdava izvanredne mjere (Blumler i Gurevitch, 2002, 102; Drača, 2021, 82; Jakovina, 2013, 98). Povijesni primjeri pokazatelji su kako se kroz diskursivno oblikovanje prijetnje stvaraju uvjeti za represivne aparate moći koji se legitimiraju jezikom zakona i nacionalnoga interesa (Beširević, 2005, 26; Jergović, 2003, 97; Peruško, 2003, 45). Sigurnost je u tom režimu neodvojiva od moći klasifikacije: pravo na sigurnost uvjetovano je pripadnošću, poslušnošću i lojalnošću. Izvan granica te konstrukcije subjekt više nije "građanin", nego prijetnja.

1.3. Treća faza: medijski imaginarij sigurnosti — panika, devijantni "drugi" i diskursivne izvanrednosti

Medijska faza označava prijelaz iz suverenoga u simbolički režim sigurnosti, u kojem prijetnja više ne dolazi nužno iz političke realnosti, nego iz medijski konstruiranoga diskursa panike. Sigurnost postaje pitanje percepcije, emocije i upravljanja strahom. Stuart Hall (2005) upozorava kako je povrat ideologije u medijima obilježen strukturnom konstrukcijom "devijantnoga drugoga" — lika koji omogućuje održavanje moralnoga poretka kroz stalnu mobilizaciju straha. Upravo mediji, u suradnji sa stručnjacima i aparatima države, proizvode moralne panike koje opravdavaju kontrolne mehanizme i normaliziraju izvanredno (Čakardić, 2023, 122; Thompson, 2013, 65).

U hrvatskom kontekstu, tranzicijski medijski pejzaž dodatno je pojačao tu logiku kroz tabloidizaciju i neizvjesnost, koje se održavaju i nastavljaju, a sigurnost prestaje biti pravni pojam i postaje spektakl (Bilić, 2012, 830; Brautović, 2008, 170). Vizualni elementi poput *breaking news*, kriznih upozorenja i dramatičnih naslovnica služe kao diskursivne slike opasnosti koje uvode publiku u stalno stanje pripravnosti. Bebić (2023) pokazuje kako i novi alati poput umjetne inteligencije dodatno ubrzavaju taj ciklus proizvodnje medijskoga sadržaja, često bez etičkih filtera. Mediji ne odražavaju opasnost, nego ju oni stvaraju, distribuiraju i reproduciraju. Takva konstrukcija sigurnosti uklapa se u logiku emocionalne ekonomije rizika, u kojoj je cilj ne neutralizirati opasnost, nego ju održavati vid-

ljivom i interpretabilnom. Malović (2004) upozorava da sloboda medija ne jamči pluralizam ako je regulirana logikom tržišta, a Peruško et al. (2011) naglašavaju da je hrvatski medijski sustav i dalje nedovoljno otporan na političke i vlasničke pritiske. U toj konstelaciji, sigurnost više ne počiva na zakonu ili vjerovanju, nego na medijski induciranoj neizvjesnosti održavanoj kroz diskursivne petlje panike. Zgrabljić Rotar (2003) podsjeća da javni mediji u Hrvatskoj nisu uspjeli razviti protutežu tomu imaginariju, nego su često usvojili logiku izvanrednoga i ekskluzivnoga. Sigurnost tako postaje normativno polje manipulacije: građanin više nije subjekt prava, nego publika afekta. Strah, šok i žurnost pretvaraju informaciju u oružje, a javni prostor u poligon kontrole značenja. U hrvatskom kontekstu te se dinamike dodatno zaoštravaju zbog dugotrajnih strukturnih poteškoća u konstituiranju stabilne medijske javnosti, gdje su spor institucionalni ritam i nestrpljenje publike oblikovali ranjiv imaginarij sigurnosti (Galić, 2000, 76).

1.4. Četvrta faza: algoritamski imaginarij sigurnosti — predikcija, podatak i automatizirani nadzor

U ovoj fazi sigurnost se više ne temelji na zakonu ili kolektivnoj emociji, nego na kalkulaciji: algoritmi ne traže istinu, nego vjerojatnost. Rizik se izračunava, opasnost predviđa, a zaštita se optimizira kroz nadzorne infrastrukture koje djeluju u realnom vremenu (Floridi, 2023, 9; Acquisti et al., 2015, 511; Pasquale, 2015, 31). Epistemološka logika nije više objava ni zakon, nego podatkovna imanencija — sve što postoji mora se moći kvantificirati. Sigurnost se sada konstruira kroz ono što Beer (2018) naziva podatkovnim pogledom: promatrački režim u kojem se društvo pretvara u niz digitalnih tragova, a subjekti u metapodatke. Bogard (1996) to opisuje kao hiperkontrolu: sigurnost više ne dolazi nakon prijetnje, nego joj prethodi. Marx (2019) upozorava da takav model nadzora proizvodi prozirnost bez odgovornosti, a Sartori i Theodorou (2022) ističu sociotehničke nejednakosti u algoritamskom odlučivanju.

U tom imaginariju sigurnost postaje tehnički zadatak — detekcija anomalija, upravljanje devijacijom, prediktivna prevencija. Građanin je reduciran na profil u sustavu. Etika se zamjenjuje učinkom. Lyon (2001) upozorava na to da u takvom društvu nadzora ne nestaje opasnost — nestaje smisao.

2. Epistemološki obrat: Tko zna što je sigurnost?

Nakon pojedinačne analize četiri imaginarija postaje jasno da transformacije sigurnosti nisu puki institucionalni prijelazi, nego duboki epistemološki rezovi. Ne mijenja se samo tko pruža sigurnost, nego kako znamo što sigurnost jest. Od objavljene istine u teološkom okviru, preko pravne racionalnosti i emocionalne mobilizacije, sve do algoritamske anticipacije gdje se sigurnost ontološki premješta iz sfere transcendencije u sferu podatka (Agamben, 2005, 11; Beer, 2018, 49; Castoriadis, 1987, 12; Floridi, 2023, 22; Nancy i Smith, 2009, 34). Ta genealogija pokazuje kako se epistemologija sigurnosti postupno odmiče od vertikalno ute-

meljene istine prema horizontalnim režimima nadzora: providnost ustupa mjesto predikciji, a istinu sve češće zamjenjuje korelacija (Acquisti et al., 2015, 512; Bogard, 1996, 12; Lyon, 2001, 45; Marx, 2019, 61; Pasquale, 2015; 48). Diskursivne figure također se mijenjaju: od svevidećega oka i anđela čuvara do nadzorne ploče (*dashboard*), algoritamskoga bodovanja (*score*) i strojne percepcije.

U *Tablici 1* sažeti su ključni elementi genealogije imaginarija sigurnosti u povijesno–diskursivnom okviru.

Tablica 1. Genealogijska karta imaginarija sigurnosti
Table 1. Genealogical Map of the Security Imaginary

Faza imaginarija	*Tko pruža sigurnost*	*Od čega štiti*	*Kako se legitimira*	*Epistemološka logika*	*Diskursivne slike, metafore*
Teološka (Božja providnost)	Bog, Crkva	Grijeh, zlo, iskušenje, vječna pogibelj	Spasenje, poslušnost, duhovna istina	Objavljena istina (transcendencija)	Svevideće oko, Posljednji sud, anđeo čuvar
Suverena (državna moć)	Suveren, Država	Neprijatelj, nered, kriminal, pobuna	Zakon, monopol sile, društveni poredak	Pravna racionalnost	Leviathan, granica, državni aparat, ratnik
Medijska (moralna panika)	Mediji, "stručnjaci"	Devijantni "drugi", nesreće, katastrofe	Prevencija, informiranost, mobilizacija straha	Emotivna konstrukcija rizika	Naslovnice straha, krizni ekspert, *breaking news*
Algoritamska (AI nadzor)	Algoritmi, platforme	Nepredvidivost, statistički rizik, devijacija	Optimizacija, podatkovna neutralnost, predikcija	Probabi' listička episte' mologija	*Dashboard*, *alert*, *scoring*, *machine perception*

Providnost je bila epistemološki zavjet transcendencije, zakon njezina sekularna formalizacija, a algoritam je predstavljao konačni raskid s transcendencijom. Gdje je nekoć bila objava, danas je predikcija. Gdje je bio sud, sada je *scoring*. Znanje više nije ni otkriveno ni normativno, nego tehnički izvedeno — fragmentirano, operativno, bez oslonca u istini. U tom prijelazu sigurnost postaje funkcija funkcije, predviđanje bez smisla. Baumanov opis likvidnoga društva ukazuje na stabilnost u povlačenju, a Stengers (2011) upozorava da zatvoreni sustavi znanja brišu mogućnost drugačijega mišljenja (Hormazábal, 2001). Upravo zato, imaginariji sigurnosti ne izražavaju samo promjene institucija, nego duboke promjene u načinu oblikovanja znanja o sigurnosti.

Slika 1. Genealogijska vizualna karta imaginarija sigurnosti (izvor: autorski prikaz)
Figure 1. Genealogical Visual Map of the Security Imaginary (Source: Author's Illustration)

Kao što prikazuje *Slika 1*, imaginarij sigurnosti u suvremenim raspravama sve se snažnije premješta iz domene objavljene istine u domenu podatkovne anticipacije. Taj je pomak u ovom radu teorijski rekonstruiran genealogijski, a u nastavku bibliometrijskom analizom ispitujemo kako se pojedini recentni diskursivni naglasci odražavaju u suvremenoj znanstvenoj literaturi. Bibliometrijski dio rada pritom nema funkciju dokazivanja cjelokupne povijesne genealogije, nego dopunskoga empirijskoga mapiranja pojmova, veza i trendova koji strukturiraju recentni sigurnosni diskurs.

3. Bibliometrijsko mapiranje recentnih diskursivnih pomaka

Kako bismo bibliometrijski mapirali recentne diskursivne pomake u znanstvenoj literaturi o sigurnosti nakon terorističkih napada 11. rujna 2001. godine, odabran je vremenski raspon od 2001. do 2026. godine. Korpus od 84 znanstvena rada prikupljenih iz baze *Scopus* (filtriran po disciplinama *Computer Science*, *Decision Sciences*, *Social Sciences* i *Arts and Humanities*) omogućuje fokusiranu analizu suvremenih pojmovnih, tematskih i epistemoloških naglasaka u razumijevanju sigurnosti. Ključne riječi korištene za pretragu bile su: *security imaginary*, *security imagination*, *algorithmic providence*, *algorithmic security*, *epistemic obedience*, *epistemology of security*, *surveillance ontology*, *predictive governance*, *transcendence and security*, *liquid security*, *AI risk governance*. Ti izrazi su temeljne pojmovne osovine novijega znanstvenoga diskursa i omogućuju analizu recentnih epistemoloških i diskursivnih pomaka, osobito prema tehničkoj predikciji, podatkovnoj obradi i upravljanju rizikom. Odabrani korpus i vremenski raspon ne omogućuju izravno obuhvaćanje svih povijesnih oblika sigurnosnoga imaginarija, nego prije svega recentne znanstvene artikulacije sigurnosti u digitalnom, nadzornom i algoritamskom kontekstu.

Kako bi se osigurala terminološka ujednačenost i spriječila fragmentacija značenja, primijenjen je prilagođeni *thesaurus* u alatu VOSviewer (računalni program za vizualizaciju i analizu bibliometrijskih mreža). Standardizacijom pojmova objedinjene su varijacije istih koncepata pod zajedničke termine. Primjerice, *security imaginaries*, *security imagination* i *security imaginary* svedeni su na *security imaginary*, a izrazi poput *algorithmic providence*, *predictive governance* i *AI risk governance* objedinjeni pod *algorithmic security*. Takav pristup omogućuje stabilnije konceptualne klastere i jasnije mapiranje diskursivnih osovina unutar bibliometrijske analize.

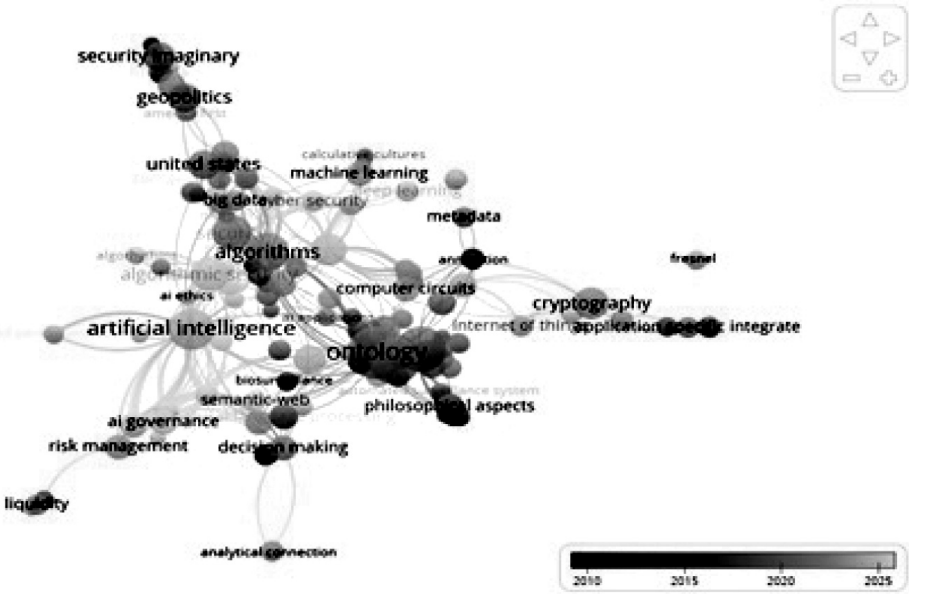

Slika 2. Suautorska mreža svih ključnih riječi (VOSviewer, 2001.–2026.)
Figure 2. Co–authorship map of all keywords (VOSviewer, 2001–2026)

Mreža na *Slici 2* prikazuje suautorsku povezanost svih pojmova iz korpusa od 84 znanstvena rada preuzetih iz baze *Scopus*, filtriranih prema područjima *Computer Science*, *Decision Sciences*, *Social Sciences* i *Arts and Humanities* u vremenskom rasponu od 2001. do 2026. godine. Vizualizacija je generirana u softveru VOSviewer primjenom analize supojavljivanja (*co–occurrence*) svih ključnih riječi (*all keywords*), uz minimalnu frekvenciju pojavljivanja 1. Rezultantna mapa ne prikazuje samo semantičku gustoću i značenjske međuodnose, nego i epistemološke tokove unutar suvremenih diskursa o sigurnosti. Dominantni položaj izraza kao što su *ontology*, *artificial intelligence*, *algorithms* i *cryptography* sugerira da je temeljna os istraživanja još uvijek strukturirana oko tehničkih i ontoloških kategorija.

Pojam *security imaginary* pojavljuje se na rubu mreže, što potvrđuje njegov status emergentne kategorije koja još nije institucionalno stabilizirana, ali je

konceptualno povezana s izrazima poput *geopolitics* i *united states*, upućujući na njegovu ukorijenjenost u širim političkim i kulturnim imaginarijima. Vremenska skala u boji (donji desni kut *Slike 2*) omogućuje uvid u dinamiku razvoja: žute nijanse ukazuju na novije radove, a tamnoplavi čvorovi označavaju ranije publikacije. Jasno je vidljiv pomak od ontoloških i kriptografskih pristupa sigurnosti prema sve izraženijemu uplivu izraza kao što su *AI governance*, *biosurveillance* i *algorithmic security*, koji redefiniraju poimanje sigurnosti kroz algoritamsku anticipaciju i nelinearne rizike. Ta se mapa može čitati kao epistemogram suvremene sigurnosne misli i kao vizualni pokazatelj sve izraženije prisutnosti automatiziranih i anticipacijskih režima značenja u recentnom sigurnosnom diskursu.

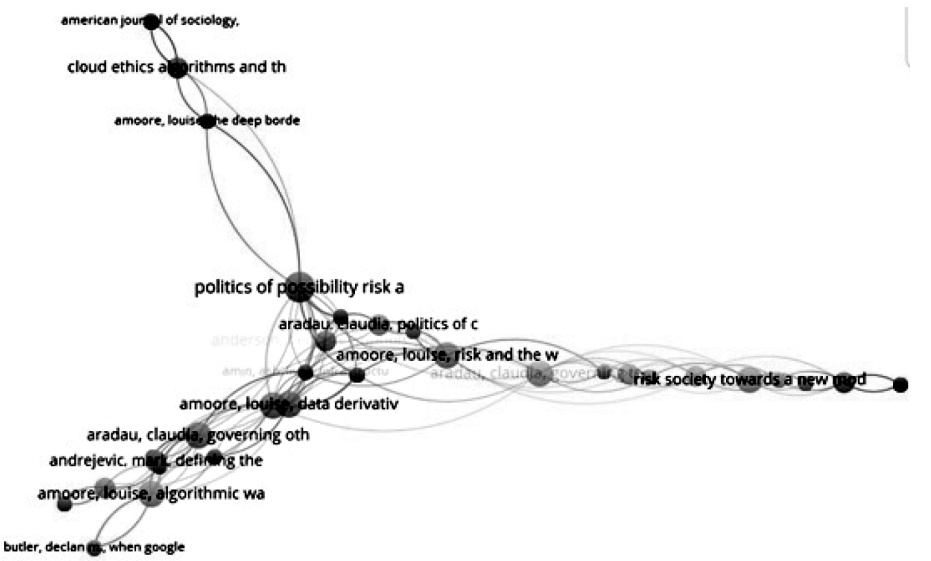

Slika 3. Karta su–citiranosti citiranih izvora (VOSviewer, 2001.–2026.)
Figure 3. Co–citation map of cited sources (VOSviewer, 2001–2026)

Analiza su–citatne povezanosti prikazana na *Slici 3* temelji se na frekvenciji zajedničkoga citiranja među izvorima unutar 84 znanstvena rada uključenih u korpus. Postavljanjem minimalnoga praga na 1 omogućeno je uključivanje svih 652 identificirana izvora, čime je stvorena visoko granularna mreža intelektualnih referencija. Klasteri unutar mape jasno ukazuju na teorijske fokuse: autori poput Amoore, Aradau i Andrejevic koncentrirani su oko pojmova algoritamske politike, imaginarija rizika i post–suverenih režima sigurnosti. Njihovo povezivanje sa starijim teorijama o riziku pokazuje dubinsku integraciju genealogijskih i epistemoloških linija unutar suvremene sigurnosne znanosti. Vremenska distribucija također potvrđuje tranziciju: od modernističkih modela nadzora prema kompleksnim, anticipativnim režimima algoritamske kontrole. Vizualna gustoća i višeslojna mreža upućuju na to da se u recentnoj literaturi sigurnost sve češće konceptualizira kroz anticipativne, podatkovne i algoritamske osnove.

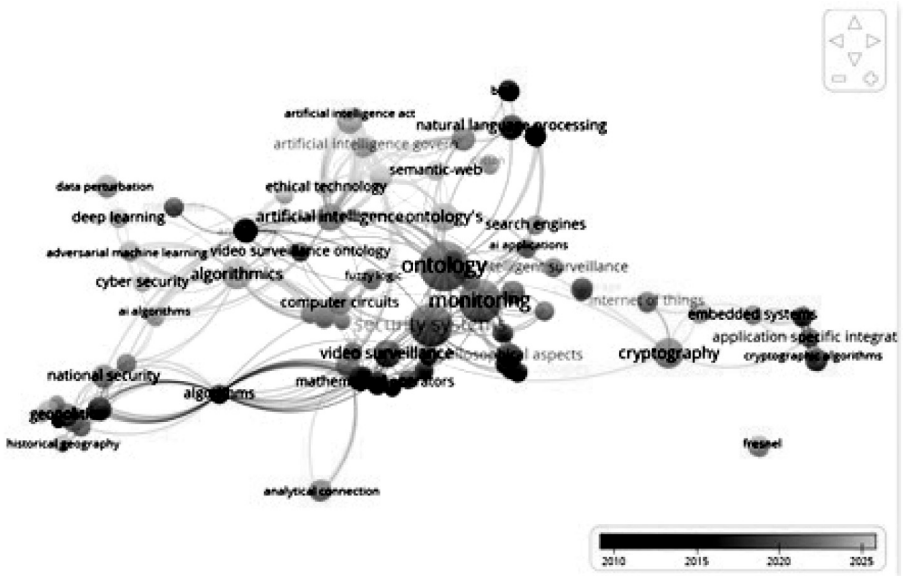

Slika 4. Mreža indeksiranih ključnih riječi — supojavljivanje (VOSviewer, 2001.–2026.)
Figure 4. Co–occurrence map of index keywords (VOSviewer, 2001–2026)

Za dodatnu provjeru semantičke stabilnosti i institucionalne vidljivosti pojmova provedena je i analiza supojavljivanja temeljem indeksiranih ključnih riječi (*index keywords*) sa *Slike 4*, pri čemu je korišten prag minimalne frekvencije 1. Za razliku od autorovih ključnih riječi, koje mogu biti spekulativne i konceptualno otvorene, indeksirane ključne riječi predstavljaju redakcijski usklađene termine koji se referiraju na standardizirane domene znanja. Ta mreža stoga pruža uvid u diskursivne jezgre koje su prepoznate unutar bibliografske infrastrukture baze *Scopus* te djeluju kao epistemološki stabilizatori unutar znanstvene proizvodnje o sigurnosti. Rezultati prikazani na *Slici 4* potvrđuju ranije nalaze: termini kao što su *ontology*, *monitoring*, *algorithms* i *security systems* zadržavaju centralnu poziciju, a koncepti poput *artificial intelligence governance* i *cyber security* šire se prema diskursivnim rubovima. Promjene boja prema vremenskoj skali sugeriraju prijelaz od matematičko–tehničkih kategorija prema etičkim i političkim formulacijama sigurnosti. Ta mapa time služi kao epistemološka matrica institucionalnoga pamćenja, ukazujući na to koje se teme kristaliziraju kao dominantne, a koje ostaju marginalizirane unatoč njihovoj konceptualnoj važnosti. Budući da je riječ o recentnom bibliometrijskom korpusu, ovdje dobiveni nalazi ne zahvaćaju sve povijesne oblike sigurnosnoga imaginarija, nego prije svega suvremene načine njihove znanstvene artikulacije.

Tri predstavljene mreže — ključne riječi autora, indeksirani pojmovi i su–citatne poveznice — upućuju na to da se recentni diskurs o sigurnosti sve više oblikuje kroz jezik anticipacije, nadzora i algoritamske obrade. Bibliometrijska analiza pritom ne služi kao dokaz cjelokupne povijesne transformacije sigurnosti,

nego kao empirijsko mapiranje recentnih znanstvenih raspravnih okvira koji pokazuju pojačanu usmjerenost prema predikciji, podatkovnoj logici i upravljanju rizikom.

Zaključak

Transformacija sigurnosti koju smo pratili kroz ovu genealogiju nije puka povijesna kronologija, nego epistemološki obrat. Od providnosti kao objavljene istine, preko zakona kao racionalne legitimacije, do panike kao emotivne mobilizacije i algoritma kao anticipacijskoga režima — sigurnost se odvaja od istine i vezuje uz funkciju. Bibliometrijska analiza pokazala je da se u recentnoj literaturi sigurnost sve češće oblikuje kroz pojmove automatiziranoga izračuna, nadzora i anticipacije, što je u skladu s teorijskim okvirom rada. Time se dodatno osnažuje tumačenje prema kojemu sigurnost nije moguće svesti na tehničku učinkovitost sustava, nego ju je potrebno razumjeti i kao pitanje epistemološkoga poretka koji određuje što se vidi kao prijetnja, a što kao legitimna zaštita.

U tom obratu, ključni pojmovi poput *security imaginary*, *epistemic obedience*, *algorithmic providence* i *AI governance* nisu samo znanstveni artefakti, nego pokazatelji promjene u načinu oblikovanja znanja o sigurnosti, njegova premještanja iz sfere istine u sferu anticipacije. Upravo zato ne govorimo samo o promjeni diskursa, nego o promjeni dominantnoga okvira razumijevanja sigurnosti: sigurnost postaje oblik predikcije, a znanje postaje derivat podatkovne raspodjele. Kroz suautorske mreže, odnose su–citiranosti i institucionalno pamćenje ključnih termina pokazalo se je da algoritamska sigurnost u recentnoj literaturi zauzima sve istaknutije mjesto kao okvir razumijevanja sigurnosti: ona ne poništava starije obrasce, nego ih preoblikuje i nadograđuje u novim tehnološkim uvjetima.

Sve više sigurnost ne jamči zaštitu, nego obećava kontrolu kroz izračun, a korisnik više nije subjekt prava, nego čvor rizika. U takvom imaginariju epistemološka poslušnost nije samo rezultat neznanja, nego strateški uvjet algoritamske funkcionalnosti. U dominantnim suvremenim sigurnosnim diskursima teološko utemeljenje sigurnosti potisnuto je tehno–logikom anticipacije. Upravo se u toj zamjeni otvara i središnje kritičko pitanje rada: tko danas ima pravo definirati sigurnost, kojim jezikom to čini i s kakvim posljedicama za autonomiju subjekta. Time smo došli do temeljne postavke ovog rada: imaginarij sigurnosti nije stabilan pojam, nego promjenljiva granica između znanja, moći i tehnologije. A genealogija koju nudimo ne služi da se nešto objasni, nego da se pokaže: kako sigurnost govori, koga uključuje, a koga isključuje, i kakvu epistemologiju traži.

No, ono što je najvažnije: rezultati pokazuju da *security imaginary* nije samo rubni pojam, nego važan indikator promjena u znanstvenom i političkom promišljanju sigurnosti. Njegova rubna pozicija u kartama znanja ne znači slabost, nego potencijal jer upravo s ruba dolaze najdublje destabilizacije epistemoloških središta. To što se *epistemic obedience* i *algorithmic providence* pojavljuju kao rijetki, ali konceptualno vezani termini, pokazuje da znanstvena zajednica tek započinje artikulaciju novoga sigurnosnoga okvira, ali da su obrisi toga okvira već

jasno vidljivi. Upravo se u toj neujednačenosti diskursa, u fragmentaciji između kriptografije i imaginacije te između upravljanja rizicima i anticipacije budućnosti razotkriva ključno: znanje o sigurnosti postalo je algoritamski distribuirano, a etika toga znanja sve se više strukturira kroz predikciju, a ne kroz prosudbu. Ovaj rad time ne zatvara, nego otvara poziv na drugačiju epistemologiju, onu koja ne pristaje na tehničku nužnost, nego traži novu vrstu odgovornosti — odgovornost za ono što znamo, ali i za način na koji dopuštamo strojevima da znaju umjesto nas.

Literatura

Abgrall, Gwénolé; Holder, Andre L.; Chelly Dagdia, Zaineb; Zeitouni, Karine; Monnet, Xavier (2024). Should AI models be explainable to clinicians? *Critical Care*, 28, 301, https://doi.org/10.1186/s13054–024–05005–y.

Acquisti, Alessandro; Brandimarte, Laura; Loewenstein, George (2015). Privacy and human behavior in the age of information. *Science*, 347(6221), 509–514, https://doi.org/10.1126/science.aaa1465.

Agamben, Giorgio (2005). *State of Exception*. Chicago: University of Chicago.

Ali, Sajid; Abuhmed, Tamer; El–Sappagh, Shaker; Muhammad, Khan; Alonso–Moral, Jose M.; Confalonieri, Roberto; Guidotti, Riccardo; Del Ser, Javier; Diaz–Rodriguez, Natalia; Herrera, Francisco (2023). Explainable Artificial Intelligence (XAI): What we know and what is left to attain Trustworthy Artificial Intelligence. *Information Fusion*, 99, 101805, https://doi.org/10.1016/j.inffus.2023.101805.

Amann, Julia; Blasimme, Alessandro.; Vayena, Effy; Frey, Dietmar; Madai, Vince I. (2020). Explainability for artificial intelligence in healthcare: A multidisciplinary perspective. *BMC Medical Informatics and Decision Making*, 20, 310, https://doi.org/10.1186/s12911–020–01332–6.

Anderson, Benedict (2020). Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism. U: S. Seidman i J. C. Alexander (ur.), *The New Social Theory Reader* (str. 282–288). London: Routledge.

Baudrillard, Jean (1994). *Simulacra and Simulation*. Ann Arbor: University of Michigan.

Bebić, Domagoj (2023). Uloga umjetne inteligencije u stvaranju medijskog sadržaja. *Suvremene teme*, 14(1), 47–59.

Beer, David (2018). *The Data Gaze: Capitalism, Power and Perception*. London: Sage.

Beširević, Nataša (2005). Otvaranje pregovora između Hrvatske i EU: usaglašavanje o medijskim slobodama. *Medijska istraživanja*, 11(2), 19–33.

Bigo, Didier (2002). Security and immigration: Toward a critique of the governmentality of unease. *Alternatives*, 27(1 Suppl.), 63–92.

Bilić, Paško (2012). Hrvatski medijski sustav između refleksivne modernizacije i medijatizacije: societalna i institucionalna analiza. *Društvena istraživanja*, 21(118), 821–842.

Blumler, Jay; Gurevitch, Michael (2002). *The Crisis of Public Communication*. London: Routledge.

Bogard, William (1996). *The Simulation of Surveillance: Hypercontrol in Telematic Societies*. Cambridge: Cambridge University.

Brautović, Mato (2008). Brze promjene uzrokuju zastarijevanje. *MediAnali*, 2(3), 167–178.

Castoriadis, Cornelius (1987). *The Imaginary Institution of Society*. Cambridge, MA: MIT.

Čakardić, Ankica (2023). Praxis škola i feminizam: marksistički humanizam i nevolje s rodom. *Tragovi*, 6(2), 102–136.

Dencik, Lina; Redden, Joanna; Hintz, Arne; Warne, Harry (2019). The "golden view": Data–driven governance in the scoring society. *Internet Policy Review*, 8(2), https://doi.org/10.14763/2019.2.1413.

Drača, Vinko Korotaj (2021). Izvještaji iz "Balvanije": imagološka artikulacija pobune Srba u Hrvatskoj u Slobodnoj Dalmaciji i Glasu Slavonije. *Tragovi*, 4(1), 73–101.

Floridi, Luciano (2023). *The Ethics of Artificial Intelligence: Principles, Challenges, and Opportunities*. Oxford: Oxford University.

Foucault, Michel (2007). *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977–78*. New York: Springer.

Galić, Mirko (2000). Nestrpljenje javnosti, spor ritam i objektivne poteškoće konstituiranja hrvatskih javnih medija. *Medijska istraživanja*, 6(2), 73–78.

Gandy, Oscar H. (2021). *The Panoptic Sort: A Political Economy of Personal Information*. Oxford: Oxford University.

Giddens, Anthony (2023). Modernity and self–identity. U: W. Longhofer i D. Winchester (ur.), *Social Theory Re–Wired* (str. 477–484). London: Routledge.

Gombar, Marija (2025). *Epistemology of Obedience: The User's Will in the Age of Algorithmic Grace*. London: Proud Pen, https://doi.org/10.51432/978–1–914266–17–1.

Gross, Mirjana (1973). *Povijest pravaške ideologije: Sv. 4*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Hall, Stuart (2005). The rediscovery of "ideology": Return of the repressed in media studies. U: M. Gurevitch et al. (ur.), *Culture, Society and the Media* (str. 52–86). London: Routledge.

Hormazábal, Cristian (2001). Bauman, Zygmunt (2000) Liquid Modernity. Cambridge: Polity Press. 2000. *Athenea Digital*, 10, https://doi.org/10.5565/rev/athenea.10.

Jakovina, Tvrtko (2013). *Trenuci katarze: Prijelomni događaji XX. stoljeća*. Zagreb: Fraktura.

Jergović, Blanka (2003). Zakonske promjene i tisak u Hrvatskoj od 1990. do 2002. *Politička misao*, 40(1), 92–108.

Lyon, David (2001). *Surveillance Society: Monitoring Everyday Life*. Buckingham: Open University.

Lyon, David (2018). *The Culture of Surveillance: Watching as a Way of Life*. Cambridge: Polity.

Malović, Stjepan (2004). Ima li granice slobodi medija? *Politička misao*, 41(1), 32–41.

Marx, Gary T. (2019). *Windows into the Soul: Surveillance and Society in an Age of High Technology*. Chicago: University of Chicago.

Nancy, Jean–Luc; Smith, Michael B. (2009). *Dis–Enclosure: The Deconstruction of Christianity*. New York: Fordham University.

Pasquale, Frank (2015). *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*. London: Harvard University, https://doi.org/10.4159/harvard.

Peruško, Zrinjka (2003). Medijska koncentracija: izazov pluralizmu medija u Srednjoj i Istočnoj Europi. *Medijska istraživanja*, 9(1), 39–58.

Peruško, Zrinjka; Perišin, Tena; Topić, Martina; Vilović, Gordana; Zgrabljić Rotar, Nada (2011). *Hrvatski medijski sustav prema UNESCO–ovim indikatorima medijskog razvoja*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Pimple, Kenneth (2016). Don't let witch hunts taint investigations. *Nature*, 538, 171, https://doi.org/10.1038/538171a.

Poster, Mark (2006). *Information Please: Culture and Politics in the Age of Digital Machines*. Durham: Duke University.

Rouvroy, Antoinette; Berns, Thomas; Carey–Libbrecht, Liz (2013). Algorithmic governmentality and prospects of emancipation. *Réseaux*, 177(1), 163–196.

Sartori, Laura; Theodorou, Andreas (2022). A sociotechnical perspective for the future of AI: Narratives, inequalities, and human control. *Ethics and Information Technology*, 24(4), https://doi.org/10.1007/s10676–022–09624–3.

Stengers, Isabelle (2011). *Thinking with Whitehead: A Free and Wild Creation of Concepts*. Cambridge, MA: Harvard University.

Thompson, John B. (2013). *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age*. Cambridge: Polity.

Zgrabljić Rotar, Nada (2003). Hrvatska medijska politika i javni mediji. *Medijska istraživanja*, 9(1), 59–75.

Zuboff, Shoshana (2023). The Age of Surveillance Capitalism. U: W. Longhofer i D. Winchester (ur.), *Social Theory Re–Wired* (str. 203–213). London: Routledge.

From Providence to Prediction

A Genealogy of Security Between Theology and Algorithmic Control

Marija Gombar[*]

Summary

This paper offers a genealogical reconstruction of the security imaginary with particular emphasis on the shift from theological Providence to algorithmic Prediction. It identifies four dominant configurations of security consciousness: Providence, Sovereignty, Mediatization, and Algorithmic Control. Each is grounded in distinct epistemological logics and legitimising narratives. Drawing on Foucault, Castoriadis, and Zuboff, the paper examines how security has moved from transcendence and divine judgement to sovereign authority, affective media panic, and finally predictive computation. A bibliometric analysis of 84 Scopus–indexed articles (2001–2026), conducted using VOSviewer, maps recent conceptual clusters such as algorithmic providence, epistemic obedience, and the security imaginary. The findings indicate that contemporary security regimes are not neutral, but reproduce power through probabilistic governance, datafication, and automated profiling. Within this framework, users increasingly appear as nodes of risk rather than as legal subjects, while knowledge is displaced by correlation and scoring. The paper concludes that algorithmic security marks not only a technical shift but also an ontological rupture. It calls for a new epistemology capable of resisting the silent codification of meaning, truth, and responsibility in the name of predictive efficiency.

Keywords: *algorithmic control; digital security; epistemic obedience; imaginary; prediction; providence; transcendence*

[*] Marija Gombar, mag. cin., Lieutenant Colonel, PhD student, Media and Communication University North, General Staff of the Armed Forces of the Republic of Croatia, Zagreb. Address: Sarajevska bb, 10000 Zagreb, Croatia. E–mail: *magombar@unin.hr*